

Styret i BN BANK ASA
Postboks 2415 Torgarden
7005 TRONDHEIM

VÅR REFERANSE
19/7067

DERES REFERANSE

UNNTATT OFFENTLIGHET
Offl. § 13 1. ledd, jf. fvl. § 13
1. ledd nr. 1-2
Gjelder kun merkede avsnitt

DATO
29.06.2020

Tilsynsrapport

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn i BN Bank ASA 17. og 18. september 2019. Tilsynet hadde som formål å vurdere bankens kredittrisiko, bruk av IRB-systemet samt etterlevelse av hvitvaskingsloven med tilhørende forskrifter.

Til grunn for disse merknadene ligger Finanstilsynets foreløpige rapport datert 20. desember 2019 og styrets kommentarer til rapporten i brev av 20. februar 2020.

Finanstilsynet har følgende merknader etter det stedlige tilsynet:

FORHOLD KNYTTET TIL RISIKONIVÅ OG KAPITALISERING

Kredittrisiko

Eksponering og porteføljekvalitet

Styret beskriver, på spørsmål fra Finanstilsynet, hvilke retningslinjer og prosesser som følges for overføring av lån til Sparebank 1 Næringskreditt ("SB1NK") og hvordan kreditorforholdet mellom banken og SB1NK er regulert i forhold til risikodeling og betjening. Finanstilsynet tar styrets beskrivelse til etterretning.

Ved delvis overførte lån til SB1 NK har banken i enkelte tilfeller et etterstående lån. Finanstilsynet ba om styrets kommentar til hvordan risiko i slike tilfeller hensyntas i kredittvurderingen, herunder i kalibrering av risikoparametere i bankens IRB-modell, og bankens vurdering av sikkerhetsdekning. Finanstilsynet pekte på at banken med etterstående prioritet i realiteten vil bære den fulle risikoen for lånet i mange tilfeller. Styret viser i svarbrevet til dokumentasjon der metoden for forventet

tapsgrad for etterstående lån fremgår. Slik Finanstilsynet forstår dokumentasjonen, innebærer bankens metodikk at økningen i tapsgrad for å ta hensyn til nedgangstider beregnes på lik måte, uavhengig av om lånene er etterstående eller ikke. Finanstilsynet vil bemerke at denne metodikken kan innebære at tapsgrad i nedgangstider undervurderes for etterstående lån.

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at et engasjement skal anses som misligholdt dersom det er lite sannsynlig at kunden kan innfri sine forpliktelser uten at banken iverksetter tiltak, for eksempel realisering av sikkerhet. Finanstilsynet reiste spørsmål om banken underrapporterte mislighold. Styret svarer at bankens praksis rundt forbearance, mislighold og nedskrivninger samlet sett ikke har ført til underrapportering av mislighold, men at rutiner for merking av forbearance bør forbedres. Finanstilsynet noterer at banken vil utbedre rutinene i forbindelse med ny misligholdsdefinisjon.

Enkeltengasjementer - Næringslivsmarkedet

Enkeltengasjementer - Personmarkedet

FORHOLD KNYTTET TIL STYRING OG KONTROLL AV KREDITTRISIKO

Strategi og overordnede retningslinjer

Finanstilsynet reiste under tilsynet spørsmål om banken har en samlet og oppdatert oversikt over bankens strategiske og forretningsmessige mål. Styret skriver i sitt svarbrev at det etter tilsynet i høst er blitt vedtatt en ny strategi og ICAAP for banken, og at det i oppdateringene av bankens strategi for risiko- og kapitalstyring og kredittstrategier vil bli lagt vekt på at bankens strategiske og forretningsmessige mål og rammer kommer tydelig frem.

Finanstilsynet viste videre i foreløpig rapport til at banken i stor grad benytter forvaltet portefølje ved måling av porteføljekvalitet, og reiste spørsmål om det ikke i flere sammenhenger, herunder knyttet til risiko og kapitalstyring, ville være mest korrekt å bruke rammer og måltall basert på bankens konsoliderte balanse, og ikke forvaltet balanse. Styret skriver i sitt svar at de er enig i at rammer og måltall i større grad bør knyttes opp mot konsernets portefølje, og vil følge dette opp i den forestående revidering av strategi for risiko- og kapitalstyring og kredittstrategier.

Organisering og ansvarsforhold

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at banken bør foreta en uavhengig vurdering av kredittbevilgninger. Andrelinje gjennomfører kredittkontroll med PM og Finanstilsynet reiste spørsmål om ikke andrelinje også skulle gjennomføre kredittkontroll for BM. Styret skriver i sitt svar at de tar Finanstilsynets innspill til etterretning og vil sørge for at bankens andrelinje utvider sine kontrollhandlinger innenfor området.

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på svakheter i bankens valideringsrapport og reiste spørsmål om banken har tilstrekkelige ressurser innen risikostyring og compliance, og ba om bankens vurdering av sårbarhet ift. nøkkelmennsrisiko. Styret skriver i sitt svar at CRO idag har ansvaret i andrelinje for risikostyring og compliance, men at banken har lyst ut en stilling som complianceansvarlig for å utvide ressursene på dette viktige området. Denne rollen vil frigjøre ressurser innenfor risikostyring og styre ressursene inn mot compliancearbeidet. Styret vurderer således at nøkkelpersonrisikoen dermed er redusert. Finanstilsynet tar styrets orientering til etterretning.

Kredittbevilgningsprosessen

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at forrentningsverdimetoden er følsom for endringer i yield og at en voksende portefølje stiller økte krav til oppfølging. Finanstilsynet ba banken vurdere tiltak for å sikre forsvarlige verddivurderinger og enhetlig praksis. Styret skriver i sitt svar at banken i hovedsak opererer i Oslo/Østlandsområdet som er markedet i Norge med høyest antall omsetninger og god tilgjengelig markedsinformasjon. Banken vektlegger å gjøre konkrete vurderinger av hver enkelt eiendom. Styret skriver videre at bankens erfaring er at eiendommer som banken har verddivurdert, og som siden selges, omsettes til en høyere verdi enn det banken har vurdert den til. Videre peker styret på mer konservative eiendomsverdier simulert i bankens modell for tapsgrad (LGD) enn bankens verddivurderinger. Finanstilsynet vil påpeke at vurderinger er basert på datagrunnlag fra en periode med lite mislighold, og forventer at usikkerheten i verdiestimatene for IRB-formål drøftes nærmere i valideringen.

På spørsmål fra Finanstilsynet om banken burde ha dedikerte personer med spesialkompetanse på byggelån for å sikre en god og enhetlig håndtering av den høyere risikoen, svarer styret at volumet av byggelån er relativt lavt og at banken vurderer det som viktig å ha et litt større miljø for å kunne utveksle erfaring, informasjon og kompetanse. Alle rådgiverne sitter samlet og har en felles leder. Styret vurderer at dagens organisering godt ivaretar den høyere risikoen som er knyttet til byggelån og sikrer nødvendig kompetanse for å ha en god og enhetlig risikohåndtering av kundene.

Finanstilsynet viste i foreløpig rapport til bankens rapporterte andeler for avvik fra kredittpolicy og reiste spørsmål om bankens rammeverk fungerer etter hensikten. Styret beskriver i sitt svar bakgrunnen for avvikene og at en endring i kredittpolicyen har redusert avviksandelene. Styret vurderer nå at bankens rammeverk er godt tilpasset bankens strategi, og antall avvik forventes å være lavt framover.

I foreløpig rapport pekte Finanstilsynet på at BN Bank har en høy konsentrasjonsrisiko i markedet for næringseiendom, og reiste spørsmål om banken burde utarbeide egne periodiske bransjeanalyser samt gjennomføre stresstester på BM-porteføljen for å identifisere tidlig hvilke engasjementer som er mest utsatt i definerte scenarier. Styret skriver i sitt svar at banken, basert på anerkjente kilder, utarbeider kvartalsvise markedsvurderinger som beskriver de viktigste utviklingstrekkene i bransjen og at styret basert på eksterne analyser og bankens egen markedsvurdering vurderer at banken har god oversikt over markedsforhold og risikoutvikling. Styret skriver videre at de vil følge opp at bankens analyser av bransjen videreutvikles. Styret mener banken har en god prosess for å identifisere utsatte engasjementer, men at det er et forbedringspunkt i større grad å knytte bankens stresstester til enkeltengasjementer. Finanstilsynet tar styrets kommentarer til etterretning.

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på lengre finansieringsbehov og på refinansieringsrisiko ved betydelig betaling mot slutten av kontrakten. Dersom banken i slike tilfeller baserer løpetidsparameteren i kapitalkravsberegningen på kontraktsfestet løpetid, kan risikoen være undervurdert. Finanstilsynet reiste spørsmål om løpetiden reflekterer reell løpetid i engasjementer med næringseiendom og ba styret vurdere om de reduserte løpetidsparameterne i kapitalkravsberegningen reflekterer lavere risiko.

Når det gjelder kapitalkravsberegningen viser styret til at gjennomsnittlig løpetidsparameter M for foretaksporføljen er redusert i senere år, og vurderer at løpetiden reflekterer risikoen i porteføljen og reell løpetid i engasjementene. Banken viser til at de hensyntar refinansieringsrisiko i modellen, noe som medfører dårligere score og økt risikovekt. Finanstilsynet påpeker at spesielle forhold rundt låntakerens evne til å skaffe annen finansiering, for eksempel ved svekket kredittkvalitet eller når finansieringen er viktig for videre drift, kan medføre lengre faktisk løpetid enn kontraktfestet løpetid. Finanstilsynet forventer at valideringen etterprøver hvorvidt kontraktfestet løpetid reflekterer den reelle løpetiden.

Overvåking og rapportering

Finanstilsynet reiste i foreløpig rapport spørsmål om risikorapporten i tilstrekkelig grad viser utviklingen i konsernets kredittrisiko og i de enkelte porteføljene. Styret uttrykker i sitt svarbrev enighet med Finanstilsynet i at det er fornuftig å følge utviklingen i risikovekt og beregningsgrunnlag for den enkelte portefølje gjennom kvartalsvis risikorapportering og opplyser at utviklingen i risikovekt er illustrert i bankens risikorapport fra og med 4. kvartal 2019.

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at det i rapporteringen av etterlevelse av rammer og måltall for kredittrisiko i risikorapporten ikke skilles mellom rammer og måltall slik de er definert i kredittstrategien, og reiste spørsmål om bankens ramme- og måltallstruktur for utlånsporteføljen fungerer hensiktsmessig. Styret skriver i sitt svarbrev at de er enig i at det i risikorapporteringen ikke kommer tydelig frem hva som er måltall og rammer, og vil følge opp at denne forskjellen tydeliggjøres i risikorapporteringen samt at det vil etableres større fokus på konsernets portefølje i fastsettelsen av rammer og måltall. Styret presiserer at eventuelle rammebrudd tydelig blir kommunisert til styret og skriver videre at mål for bankens BM-andel vil bli angitt som ramme i bankens strategi for risiko- og kapitalstyring.

Tapsvurderingsprosessen

Finanstilsynet reiste i foreløpig rapport spørsmål om banken har oppdatert sine rutiner iht. tapsregelverket i IFRS 9. Styret skriver at kvartalsrapporteringsrutinen er upresis og at denne vil bli oppdatert i forbindelse med ferdigstilling av ny misligholdsdefinisjon. Styret vurderer imidlertid at nedskrivningene på engasjementene nevnt i foreløpig rapport, er i henhold til IFRS 9. Finanstilsynet tar bankens redegjørelse til etterretning.

OPPFØLGING AV BANKENS BRUK AV IRB-MODELLER

Banken anvender IRB-system i kredittprosesser og risikostyring etter at banken fikk IRB-tillatelse i 2014. Banken kalibrerer PD- og LGD-modellene årlig i henhold til minimumskrav i tillatelsen.

Banken har endret strategi og bygd ned deler av foretaksporteføljen som modellene var utviklet for. Nåværende portefølje har et økende volum av prosjektfinansiering/byggelån, tomtefinansiering og andre typer kortsiktig finansiering. Gjennomsnittlig risikovekt har falt betydelig i perioden etter tillatelsen, men dette er lite drøftet i bankens rapportering til styret og ledelsen. Finanstilsynet ba i foreløpig rapport om styrets vurdering av hvorvidt de enkelte kalibreringsnivåene for risikoparameterne og de tilhørende risikovektene er forsvarlige, og hvorvidt utviklingen i målt risiko reflekterer utviklingen i faktisk risiko i bankens portefølje. Styret skriver i svarbrevet at utviklingen i risiko er fulgt opp gjennom rapportering av misligholdsfrekvens (PD), tapsgrad (LGD) og uventet tap (UL) i de kvartalsvise risikorapportene og ved kapitaldekningsrapporteringen. Banken viser ellers til at risikovektene er påvirket av endrede nivå på løpetid og positiv migrering. Banken viser også til at parameterne oppjusteres årlig for å tilfredsstillende bankens minimumsnivå og anser at risikovektene i porteføljen er tilfredsstillende. Finanstilsynet vil påpeke at modellen og minimumsnivåene er estimert for en annen portefølje enn dagens portefølje, og at målte endringer ikke nødvendigvis reflekterer utviklingen i reell risiko dersom modellen er tilpasset en annen portefølje.

Finanstilsynet viser til at den endrede porteføljen ikke lenger er representativ for minimumsnivåene estimert for den opprinnelige porteføljen og til nedenstående punkter der det fremkommer at bankens datagrunnlag og metode for å utlede og validere estimater for PD og LGD for foretak er heftet med stor usikkerhet. Det er også usikkerhet rundt anvendelsen av kvalitative variable og forutsetninger og av løpetider.

Oppfølging av tidligere IRB-tilsyn

De siste årenes konjunktursituasjon og rentenivå kan ha medvirket til at observerte mislighold ligger lavere enn det langsiktige nivået. Når langsiktig mislighold skal valideres må man ta tilstrekkelig høyde for dette. I tilbakemelding 12. desember 2018 i forbindelse med forrige IRB-tilsyn ba Finanstilsynet banken utvide vurderingene av konjunktursituasjon og rentenivå. Finanstilsynet ba også banken vise flere analyser av modellens framskrivninger. Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at disse punktene er fulgt opp i ulik grad i årets valideringsrapport. I svarbrevet har ikke styret kommentert oppfølgingen av fjorårets tilsynsmerknader.

Validering

Datagrunnlag

Valideringsrapporten peker på at datagrunnlaget er lite og at det er få mislighold og realisasjoner, noe som gir store utslag fra enkeltobservasjoner. Valideringsrapporten vurderer ikke datagrunnlagets representativitet og vurderinger av usikkerheten knyttet til identifisering av mislighold og til utslag fra enkeltobservasjoner fremstår som mangelfulle. Finanstilsynet stilte i foreløpig rapport spørsmål ved om bankens vurdering av datagrunnlaget er tilstrekkelig og ba om styrets kommentar. Styret skriver i sitt svar at det er gjennomført kvalitative vurderinger og valideringer knyttet til modellens struktur for å kompensere for størrelsen i datagrunnlaget. Styret vurderer at datagrunnlaget ikke er endret vesentlig de senere årene. Finanstilsynet vil først bemerke at kvalitative vurderinger og valideringer, herunder av modellens struktur, ikke reduserer krav til datagrunnlaget. Finanstilsynet påpeker at bankens portefølje har endret seg og forventer at banken vurderer datagrunnlagets representativitet i lys av at dette.

Kalibrering av PD for foretak

Banken benytter et estimat for langsiktig utfall for mislighold som er et vektet gjennomsnitt av anslått krisemislighold og mislighold i normalkonjunktur. Anslått krisemislighold er basert på stresstest og på konsentrasjon i porteføljen, mens for mislighold under normalkonjunktur bruker banken observert mislighold de siste 7 årene (til og med 2018) som estimat. Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på en betydelig usikkerhet i bankens anslag for normal- og krisemislighold, og i tilhørende vektning. Styret skriver i sitt svar at de er enige i at anslagene er beheftet med usikkerhet, men at konservative valg i kalibreringen tar høyde for dette. På grunn av datagrunnlagets størrelse vil også mislighold variere fra periode til periode og styret påpeker at enkelte av misligholdene ved avviklingen av den opprinnelige foretaksporteføljen burde vært utelatt fra statistikken siden de ifølge banken ikke representerer reelle mislighold. Finanstilsynet minner om at et lite datagrunnlag med resulterende volatil misligholdsfrekvens tilsier høye sikkerhetsmarginer og at en porteføljeavvikling også kan medføre at mislighold ikke identifiseres. Datavasking som innebærer en endring av klassifiserte mislighold, bør dokumenteres og valideres.

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at gjennomsnittlig vektet og uvektet PD synes å variere betydelig over tid. Styret svarer at modellen som nå benyttes for å fastsette PD er sensitiv for makro-indikatorer og at banken vurderer å søke Finanstilsynet om tillatelse til å benytte en mindre sensitiv modell. Finanstilsynet tar bankens plan til etterretning, men vil påpeke at nåværende modell skal beregne forsvarlige risikovekter til enhver tid.

Seniorlån

Finanstilsynet stilte i foreløpig rapport spørsmål om hvorvidt seniorlån inngår i bankens måling av misligholdsfrekvensen for boliglån. Styret skriver i svarbrevet at seniorlån inngår i bankens måling av misligholdsfrekvensen. Finanstilsynet vil påpeke at seniorlån vil ha andre misligholdskarakteristika enn ordinære boliglån, og at modellparametere for seniorlån og for øvrige boliglån bør valideres separat.

Beregning av observert LGD

I foreløpig rapport påpekte Finanstilsynet at uavklarte mislighold ikke var tatt med i datagrunnlaget for beregning av observert LGD og at gjenvunnet beløp ikke ble diskontert i henhold til Finanstilsynets rundskriv 9/2016. Bankens skriver i sitt svarbrev at banken nå har beregnet LGD på nytt i samsvar med rundskrivet, men påpeker samtidig at tilnærmingen som ble brukt før ikke medførte vesentlige feil eller feilaktige konklusjoner. Finanstilsynet legger til grunn at banken fremover benytter metoder i tråd med rundskrivet og at tapsgrad for uavklarte mislighold settes forsiktig.

Validering av LGD for foretak

Bankens datagrunnlag er lite og består av få mislighold. Finanstilsynet legger til grunn at valideringen fremover vil drøfte usikkerhet og eventuelle justeringer for manglende datagrunnlag.

I foreløpig rapport viste Finanstilsynet til at gjennomsnittlig observert tapsgrad er høyere enn de forventede interne verdiene. Ifølge banken skyldes dette enkelte store tap på engasjement som med dagens strategi ikke ville vært innvilget. Finanstilsynet stilte spørsmål ved oppfølging av underestimert av interne LGD-verdier, og ba om styrets kommentar. Styret viser i sitt svar til at estimatene for nedgangstider ("regulatoriske verdier") fremover vil benyttes til oppfølging av bankens risiko. Finanstilsynet vil påpeke at for lave predikerte tapsgrader kan tilsi at også tapsgrader for nedgangskonjunktur kan være for lave. Bankens bør derfor også validere predikerte tapsgrader.

Anvendelse og overstyringer

Den kvalitative valideringsrapporten peker på at modellene er komplekse og krevende i bruk. Valideringsrapporten viser til en analyse av kvalitative variabler der beste score forekommer i en meget høy andel av vurderingene, mens dårligste score ikke forekommer. Det er også usikkerhet knyttet til bruk av forutsetninger, som beliggenhet og langsiktig avkastningskrav, for den enkelte eiendom. Finanstilsynet ba i foreløpig rapport banken redegjøre for hvordan funnene knyttet til kvalitative variabler blir fulgt opp og hvordan forsvarlig bruk av forutsetninger sikres. Styret skriver i svarbrevet at banken jobber med et system der man enklere kan følge opp kvalitative variabler og forutsetninger. Banken vil vurdere behov for ytterligere tiltak. Finanstilsynet legger til grunn at banken iverksetter nødvendige tiltak for å sikre at kvalitative variabler og forutsetninger ikke medfører systematisk undervurdering av risiko.

Valideringsrapporten viser at overstyringer i bankens modellestimer skjer i betydelig grad. Banken forklarer økningen i antall overstyringer med svakheter i anvendelse av utleiemodellen på byggelån og at modellen kan gi for lave verddivurderinger i gode tider. Finanstilsynet reiste i foreløpig rapport spørsmål om relevansen av verddivurderinger i gode tider og ba banken redegjøre for hvilke rammer og prosedyrer banken har for overstyringer og hvordan overstyringene ettergås. Styret skriver i sitt tilsvarende at en stor andel av de rapporterte overstyringene i praksis ikke er overstyringer, men et resultat av modulbaserte justeringer av kontantstrømsmodellens estimer. Banken vil fremover ikke inkludere disse når antallet overstyringer beregnes. Finanstilsynet vil presisere at banken må følge opp slike justeringer. Finanstilsynet antar at det store antallet modulbaserte justeringer kommer som et resultat av endret portefølje og strategi. Banken må vurdere om IRB-modellen er tilstrekkelig tilpasset bankens nye strategi. Finanstilsynet noterer at banken vurderer å søke om å benytte en annen modell.

Finanstilsynet observerte under det stedlige tilsynet at det i hovedsak kun framgår interne estimer av PD og LGD i kredittsakene. Finanstilsynet stilte i foreløpig rapport spørsmål om dette er i tråd med anvendelseskravet og ba om styrets kommentar. Styret påpeker at for PD er parameterne like. For LGD anser styret at anvendelseskravet er tilfredsstillende siden risikovekter i prismodellen benytter regulatoriske risikovekter. Finanstilsynet mener at LGD som benyttes til faktiske risikovekter bør fremgå i beslutningsgrunnlaget.

ETTERLEVELSE AV HVITVASKINGSREGELVERKET

Organisering og ansvarsforhold

I foreløpig rapport pekte Finanstilsynet på at bankens ansvarsforhold innenfor hvitvaskingsområdet ikke kommer klart til syne på grunn av den fragmenterte delegeringen av oppgaver og ansvarsområder. Det ble også reist spørsmål om kompetansen var tilstrekkelig til å håndtere en slik delegering. Styret viser i sitt svar til at hvitvaskingsansvarlig tiltrådte rollen i september 2019 og har bred kompetanse, herunder erfaring med problemstillinger knyttet til hvitvasking i byggenæringen, samt hatt ansvar for operasjonelt hvitvaskingsarbeid i seks år i annen bank. Hvitvaskingsansvarlig har direkte ansvar for de operasjonelle hvitvaskingsansvarlige, og det løpende ansvaret for bankens etterlevelse, kvalitetssikring av rutiner og rapportering. Videre rapporterer de ulike funksjonene, herunder avdelingslederne, også direkte til hvitvaskingsansvarlig, og har slik sett enkel tilgang på kompetanse. Finanstilsynet noterer styrets svar om at banken er i sluttfasen av en rekrutteringsprosess for å styrke avdelingen med en egen teamleder som, i tillegg til å sikre

robusthet i leveranser, skal jobbe med forbedring av arbeidsprosesser, dokumentasjon og rammeverk. Finanstilsynet forutsetter at disse prosessene slutføres, og at det sikres klare ansvarsforhold innad i banken, med tilstrekkelig tilgang til nødvendig kompetanse.

Rapportering

I foreløpig rapport ble styret bedt om å vurdere hvorvidt en egen rapportering om status på anti-hvitvaskingsarbeidet var hensiktsmessig, for å tettere kunne følge utviklingen på området. Finanstilsynet noterer styrets svar om at anti-hvitvaskingsarbeidet vil skilles ut i en separat rapportering fra 1. kvartal 2020. Finanstilsynet forutsetter at dette gjennomføres som planlagt.

Virksomhetsinnrettet risikovurdering

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at bankens overordnede risikovurdering var for generell, og at den i for liten grad reflekterte bankens iboende hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisiko, jf. hvitvaskingsloven § 7. Blant annet definerer banken kun tre kundegrupper som var vurdert til å medføre høy risiko i egen virksomhet, og dermed automatisk underlagt forsterkede kundetiltak:

Øvrige kunder var vurdert å inneha en lav-medium risiko. Under tilsynet opplyste banken at blant annet lån/kreditt, næringsseiendom, eiendomsprosjekter, bygg og anlegg innehar en særlig risiko for hvitvasking og terrorfinansiering. Selv om banken har en stor konsentrasjon av slike kunder, var ingen av disse vurdert til å utgjøre høy risiko, og dermed underlagt forsterkede tiltak. Dette representerer en klar asymmetri mellom den identifiserte iboende risikoen og de faktiske kundetiltakene.

Styret redegjør i sitt svar at det finnes en risikomatrise, i tillegg til risikovurderingen, som Finanstilsynet ikke fikk presentert i forbindelse med tilsynet. Styret tar videre selvkritikk for kobling og dokumentasjon av risikomatrisen, og dokumentasjon av koblingen mellom risikokartlegging og faktiske kontroller i den oversendte risikovurderingen. Styret er imidlertid ikke enig i at risikovurderingen ikke er i tråd med hvitvaskingslovens § 7, men at den står i forhold til bankens innretning, kundegrupper, strategi og produktspekter.

Finanstilsynet viser til at kundetiltak til enhver tid skal være risikobaserte, jf. hvitvaskingsloven § 9, og at dette gjelder både ved etablering og i den løpende oppfølgingen. Hvilke kundetiltak som vil være tilstrekkelige, og etter hvilken hyppighet, må derfor vurderes ut fra den konkrete risikoen kunden representerer. Finanstilsynet understreker at hensikten med å identifisere kunder forbundet med høyere risiko er at disse underlegges et forsterket kontrollregime, for å bedre kunne være i stand til å avdekke mulig hvitvasking eller terrorfinansiering. Det er nødvendig å identifisere kunder forbundet med høyere risiko innenfor egen virksomhet for å kunne iverksette riktige tiltak, samt allokere ressursene til de områdene hvor hvitvaskings- og terrorfinansieringsrisikoen er størst. Finanstilsynets vurdering er at når så å si alle kunder i praksis vurderes til samme risiko, innebærer det nødvendigvis at banken har et mangelfullt utgangspunkt for å gjennomføre riktige tiltak og igangsette nødvendige undersøkelser av mistenkelige forhold. Finanstilsynet merker seg at banken vil innarbeide og presisere ytterligere krav i henhold til tilsynets forventning. Imidlertid står Finanstilsynet ved sin vurdering at banken ikke har utarbeidet en risikovurdering i tråd med hvitvaskingslovens § 7, og forventer at den oppdateres i henhold til gjeldene krav.

Interne retningslinjer

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at bankens interne retningslinjer ikke var i samsvar med kravene i hvitvaskingsloven § 8, samt at de ikke utgjorde et godt utgangspunkt for de ansatte å vurdere risiko for hvitvasking og terrorfinansiering utover det automatiske klassifiseringssystemet. Blant annet redegjøres det ikke for vurderinger utover den automatiske scoren som gis av anti-hvitvaskklienten for kunder med standard kunderisikoscore, og at denne scoren ved kundeetablering hverken baseres på kundens produkter, oppgitt formål eller tilsiktede art.

Finanstilsynet påpekte at iverksettelsen av nødvendige kundetiltak skal vurderes ut fra blant annet kundeforholdets formål, mengden kundemidler som skal inngå i kundeforholdet, transaksjoners størrelse, regelmessighet, samt varigheten på kundeforholdet, jf. hvitvaskingsloven § 9 (1). Rutinen oppga videre at det ikke ble ansett nødvendig med andre kundetiltak utover de som gjøres ved etablering, for kunder med standard kunderisikoscore i anti-hvitvaskklienten. Det var heller ikke gjort rede for hvordan løpende oppfølging skulle gjennomføres for disse standardkundene. Finanstilsynet påpekte at bankens generelle beslutning om at det ikke er behov for ytterligere kundetiltak for kunder med standard kunderisikoscore i hvitvaskingsklienten, var i strid med hvitvaskingslovens bestemmelse om gjennomføring av risikobaserte kundetiltak, jf. § 9, da flere relevante opplysninger ikke er hensyntatt i den automatiske scoringen ved etablering.

Styret redegjør i sitt svar for at banken gjør en samlet vurdering av kunden ved etablering, og at det er grunnlag for forhøyet aktsomhet på grunn av kundens forhold, produkter eller angitte formål, settes kunden til forsterket nivå. Styret viser til at disse manuelle vurderingene utfyller de automatiske, og at ansatte videre bidrar med meldinger om mistenkelige forhold. Imidlertid påpeker Finanstilsynet at det er den automatiske scoren i anti-hvitvaskingsklienten som er førende for om kunden gjennomgås manuelt, og utsettes for ytterligere vurderinger, samt eventuelle tiltak. Dersom scoren ikke utløser forsterket nivå, vil kunden kunne etablere kundeforholdet uten at ytterligere risikobaserte tiltak iverksettes. Finanstilsynet står derfor fast ved sin vurdering, og forventer at dette hensyntas i den planlagte revideringen av interne retningslinjer og rutiner.

Videre påpekte Finanstilsynet i foreløpig rapport at det kun eksisterte en felles rutine for etablering av PM og BM-kunder, selv om disse områdene skiller seg vesentlig fra hverandre med tanke på risikobaserte vurderinger og tilhørende kundetiltak. Det ble videre avdekket mangler i rutinene hva gjelder registrering av informasjon om styremedlemmer og legitimering av signaturberettigede for juridiske personer. Finanstilsynet påpekte at det ikke er tilstrekkelig å kun lagre firmaattest eller dokumentasjon på oppslag hvor disse navnene fremkommer, jf. Rundskriv 8/2019. Rutinene hadde også mangler når det gjaldt risikobasert identifisering av reelle rettighetshavere. Videre var bankens kjennetegnister svært generelle og lite spesifikke når det kommer til risiko forbundet med bankens egen virksomhet, produkter, sektorer og type kunder, da de i hovedsak omhandlet kjennetegn tilknyttet transaksjonsmønstre. Finanstilsynet påpekte også at det kan være hensiktsmessig å etablere kjennetegnister for mistenkelig adferd ved kundeetablering som fører til at ytterligere tiltak må iverksettes, siden transaksjonsmønstre forutsetter at kunden allerede har benyttet bankens tjenester over tid. Finanstilsynet noterer styrets svar om at banken vil innarbeide og presisere ytterligere krav i henhold til tilsynets forventning, samt at banken vil skille rutinene i en for BM og en for PM for å gjøre dem enklere å formidle.

Finanstilsynet bemerket også i foreløpig rapport at banken hadde listet opp flere aktører den ikke ønsket å inngå kundeforhold med. Finanstilsynet noterer styrets svar om at manglende tydelighet rundt bankens kontraheringsplikt for slike kunder vil utbedres i bankens rutiner.

Opplæring

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på at opplæring ikke syntes å være systematisert for styrets medlemmer. Videre ble det reist spørsmål ved om bankens opplæringsprogram er adekvat og tilstrekkelig hva gjelder innhold, omfang og ressurser iht. hvitvaskingsloven § 36. Styret skriver i sitt svar at de i 2019 gjennomførte det samme digitale kurset som alle ansatte i banken, og at flere av styremedlemmene også er ansatt i banker hvor de i tillegg har gjennomført opplæring. Imidlertid påpeker styret selv at dette ikke erstatter bankens eget krav til opplæring og involvering av styret i opplæringstiltak. Finanstilsynet er enig i dette, da opplæringen skal tilpasses den spesifikke bank og dens konkrete risiko- og virksomhetsprofil. Finanstilsynet noterer at styret vil gjennomføre et spesialisert kurs innenfor hvitvasking i mars 2020, og at opplæring er fastsatt i styrets årshjul. Finanstilsynet noterer seg videre at det nylig er gjennomført et spesialisert kurs, herunder for alle ansatte i næringslivsavdelingen, og at det er iverksatt en evaluering av de generelle kursene. I 2020 vil banken også etablere en opplæringsplan som sikrer bedre struktur, og bedre dokumentasjon av de opplæringsaktivitetene som gjennomføres på avdelings- og divisjonsnivå.

Internkontroll og revisjon

Finanstilsynet ba styret i foreløpig rapport å vurdere en mer helhetlig og grundig intern og eksternevisjon av anti-hvitvaskingsfeltet, ettersom det tidligere arbeidsomfanget hadde vært begrenset og det fortsatt ble avdekket svakheter i etterlevelsen. Finanstilsynet noterer styrets svar om at det i internrevisjonsplan for 2020 er planlagt en mer omfattende gjennomgang av anti-hvitvaskingsområdet.

Løpende oppfølging

I foreløpig rapport bemerket Finanstilsynet at den automatiske scoringen i anti-hvitvaskklienten blant annet ikke tar i betraktning kundeforholdets formål og tilsiktede art i den løpende vurderingen. Spørsmål om formål stilles heller ikke kunden ved etablering. Finanstilsynets oppfatning var at det også kan foreligge flere endringer i kundeforholdet før risikoscoren er på et nivå slik at kunden reklassifiseres og manuell kontroll av endringene iverksettes.

Transaksjonsovervåkingen var videre bygget på svært generelle regler, hvor et fåtall av disse var opprettet for kunder underlagt et standard kontrollnivå. Finanstilsynet stilte spørsmål ved om den løpende oppfølgingen var tilstrekkelig for å kunne identifisere mistenkelige forhold, da endringer i kundeforholdet ikke nødvendigvis ble fanget opp, så lenge den automatiske klassifiseringen ikke endret risikoklasse på kunden.

Finanstilsynet merker seg fra styrets svar at automatisk scoring ikke tok hensyn til kundeforholdenes formål og tilsiktede art, men at det var etablert manuell kontroll av fritekstfelter og svar ved etablering og ny avgivelse, da teknisk løsning for automatisert score var forsinket fra bankens leverandør. Imidlertid understreker Finanstilsynet at løpende oppfølging jf. § 24 blant annet skal omfatte løpende overvåking av at kundens transaksjoner er i samsvar med kundeforholdets formål og tilsiktede art. Dersom tilstrekkelig informasjon ikke er innhentet, eller hensyntas i den løpende oppfølgingen, setter dette nødvendigvis banken i en posisjon der de i mindre grad er i stand til å etterleve kravene til løpende oppfølging. Finanstilsynet merker seg

videre at det kan skje endringer og transaksjoner hos en kunde uten at dette nødvendigvis leder til manuell kontroll, og at det er basert på en risikovurdering ved regelsetting i det automatiserte kontrollsystemet. Finanstilsynet noterer styrets svar at en sterkere dokumentasjon av risikomatrixe og kontroller i overordnet risikovurdering vil synliggjøre sammenhengen mellom vurderinger, endringer og kontroller på en bedre måte. Imidlertid viser forelagt dokumentasjon ved det stedlige tilsynet en vekting av de ulike parameterne i regelsettingen, hvor det er mulig for kunden å ha en kombinasjon av flere vesentlige endringer uten at det oppnås en høy nok score til at manuell kontroll utløses og nødvendige ytterligere tiltak iverksettes. Finanstilsynet noterer at en helhetlig gjennomgang av hvitvaskingsfeltet er planlagt i internrevisjonsplanen for 2020, men forventer at regelsettingen og systemet for løpende oppfølging gjennomgås og forbedres, slik at hvitvaskingslovens krav tilstrekkelig etterleves.

På tidspunktet for det stedlige tilsynet opplyste banken at den ikke var ajour med arbeidet med å følge opp kunder med endringer i risikoklasse, herunder kunder med endret risikoklasse til forsterket nivå. Dette var grunnet sykemelding av en ansatt. Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at dette var svært kritikkverdig, og at banken er ansvarlig for å ha nok ressurser til å kunne utføre lovpålagte krav, også ved fravær av nøkkelpersoner. Finanstilsynet noterer styrets svar om at avviket var lukket på tidspunktet for det stedlige tilsynet, og at det er gjort endringer i organisering og opplæring for å redusere risiko for nye avvik i fremtiden.

Elektronisk hvitvaskingssystem - Risikoklassifisering

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at mindre enn en prosent av bankens aktive kunder var underlagt forsterkede kundetiltak, og at antallet vurderes lavt ettersom banken i hovedsak driver sin virksomhet innenfor bransjer identifisert med høy risiko¹. Videre ble det påpekt at det kun er de tre kundegruppene definert som høyrisiko, samt kunder med forhøyet automatisk risikoscore i AHV-klienten, som ved etablering vil gå til manuell behandling og underlegges ytterligere tiltak.

Da scoren i klienten hverken baseres på en vurdering av kundens produkt, oppgitt formål eller tilsiktede art, har banken således et manglende utgangspunkt for å vurdere risiko og iverksettelse av riktige tiltak før kundeforholdet etableres. Finanstilsynet påpekte videre at spørsmålene banken stiller kundene ikke anses som tilstrekkelig definert til å kunne fremskaffe nødvendig informasjon om kundeforholdet, herunder formål og tilsiktede art. Spørsmålene inneholdt også oppgitte beløpsgrenser, de fleste på 100 000 kr, noe Finanstilsynet anså kritikkverdig, da det gir en pekepinn på hva banken anser som mistenkelig adferd. Finanstilsynets vurdering var at reglene definert i risikoklassifiseringen, sammen med informasjonen etterspurt i kundeerklæringsskjema, ikke var egnet til å avdekke kundens iboende risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, og heller ikke i stand til å identifisere og klassifisere kunder i henhold til hvitvaskingsregelverket, jf. § 9.

Finanstilsynet merker seg av styrets svar at banken har tett oppfølging av alle større kunder innenfor ulike bransjer gjennom sin næringslivsavdeling, og at et betydelig antall kunder i løpet av året er gjenstand for verifisering og kontrolltiltak, hvilket avhjelper behov for løpende forsterkede kundetiltak. Det noteres at det i etterkant av tilsynet er igangsatt et arbeid for å dokumentere tettere oppfølging av enkelte kunder, og at de med tettere oppfølging logges for forsterkede tiltak. Det noteres også at spesifikke opplæringstiltak er gjennomført. Imidlertid understreker Finanstilsynet at kundetiltak til *enhver tid* skal være risikobaserte jf. § 9. Dette gjelder for alle kundeforhold ved etablering, så vel som i den løpende oppfølgingen. Det påpekes at det er den automatiske scoren i klienten som i utgangspunktet er førende for om kunden gjennomgås manuelt og dermed utsettes

¹ Blant annet i Nasjonal Risikovurdering 2018, utgitt av Justis- og beredskapsdepartementet.

for ytterligere vurderinger og eventuelle tiltak, noe som også er beskrevet i bankens egne rutiner. Finanstilsynet understreker at dersom risiko ikke tilstrekkelig identifiseres, og informasjon ikke hensyntas, vil heller ikke tilstrekkelige kundetiltak kunne iverksettes før kunden kan benytte seg av bankens tjenester.

Styret skriver videre at banken bevisst har valgt å gå bort fra ett generelt spørsmål om formål, og operer i stedet med flere konkrete spørsmål som samlet er egnet til å avdekke formål som medfører en forhøyet risiko. Styret presiserer også at beløpene i bankens kundeerklærings skjema ikke er direkte koblet til bankens terskelverdier eller flaggregler, og at de slik sett ikke gir en sterkere pekepinn på kontroller. Forelagte kundeerklærings skjemaer for Finanstilsynet viser derimot ingen slike formålsrelaterte spørsmål.

Finanstilsynet fastholder sin vurdering at reglene definert i risikoklassifiseringen, sammen med informasjonen etterspurt i kundeerklærings skjema, ikke er egnet til å avdekke kundens iboende risiko for hvitvasking og terrorfinansiering, heller ikke i stand til å identifisere og klassifisere kunder i henhold til hvitvaskingsregelverket, jf. § 9. Finanstilsynet forventer at metoden for risikoklassifisering, samt spørsmålene som stilles kundene, gjennomgås og revideres slik at risiko ved kundeforholdene tilstrekkelig identifiseres og hensyntas.

Elektronisk transaksjonsovervåking

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at reglene i transaksjonsovervåkingssystemet var svært generelle og lite kundespesifikke. Det var også definert et fåtall regler, særlig for kunder underlagt normal kundekontroll. Foreløpig rapport pekte også på en kunde, hvor mistenkelige transaksjonsmønstre hadde blitt avdekket i etterkant av en telefon fra annen bank. Relativt store beløp hadde blitt overført over en kort tidsperiode, hvor det i ettertid av en manuell gjennomgang ble konkludert med at dette var mistenkelig kundeferd. Disse transaksjonene hadde ikke blitt flagget i det elektroniske overvåkingssystemet. Finanstilsynet påpekte at tilfellet kunne anses som et konkret eksempel på at de generelle reglene ikke er i stand til å fange opp mistenkelig adferd, og særlig ikke for kunder underlagt normal kontroll.

I styrets svar anføres det at det muligens har skjedd en misforståelse, og at banken opererer med et betydelig antall regler i transaksjonsovervåkingen. Finanstilsynet finner ikke støtte for styrets anførsler i dokumentasjonen fremlagt i forbindelse med det stedlige tilsynet. Finanstilsynet merker seg at banken skal delta i et maskinlæringsprosjekt for å kompensere for svakheter i statiske regelsett. Imidlertid fastholder Finanstilsynet sin vurdering, og forventer at kvaliteten på regelsettingen forbedres, samt gjøres mer kundespesifikk, slik at tilstrekkelig etterlevelse sikres.

Etterlevelse

I forbindelse med det stedlige tilsynet foretok Finanstilsynet stikkprøver for å undersøke bankens etterlevelse av regelverk og rutiner. Finanstilsynet avdekket mangler i etterlevelsen, blant annet knyttet til legitimering, dokumenteringen av midlenes opprinnelse, dokumentering av fullstendig eierstruktur, registrering av styremedlemmer, legitimering av signaturberettigede, samt manglende tilstrekkelighet og dokumentasjon i kundetiltak på kunder under forsterkede kundetiltak.

Finanstilsynet noterer at gap knyttet til dokumentasjon av legitimasjon og kundeerklæringer nå er

lukket, og at dette er formidlet til Finanstilsynet gjennom et dokumentbasert tilsyn. Det noteres videre at alle kundeforhold er blitt gjennomgått, og at midlenes opprinnelse, samt eierstruktur er dokumentert. Finanstilsynet bemerker at manglende etterlevelse påpekt i rapporten baseres på mottatt dokumentasjon i forbindelse med det stedlige tilsynet, og at banken selv er ansvarlig for at informasjon om kunden er fullstendig ved fremleggelse. Finanstilsynet fastholder sin vurdering om mangler i kundetiltak på kunder under forsterkede tiltak, og understreker at det for slike kunder skal gjennomføres ytterligere tiltak for å sikre kunnskap om blant annet kundeforholdets formål og tilsiktede art, jf. hvitvaskingsloven § 17. Finanstilsynet forventer at banken snarest påser at tilstrekkelige kundetiltak gjennomføres og dokumenteres, jf. § 17.

Finanstilsynet pekte i foreløpig rapport på en kunde hvor banken opplyste selv at det ikke eksisterte reelle rettighetshavere, og at dette var blitt garantert av andre. Eierstrukturen inkluderer et utenlandsk fond, hvor det ofte forekommer personer som utøver kontroll i strukturen gjennom eksempelvis gitte mandater, investeringskomiteer, e.l. Finanstilsynet minnet banken om plikten å identifisere reelle rettighetshavere etter en risikobasert tilnærming, og at dette også omfatter personer som på annen måte utøver kontroll i sammenslutningen, jf. §§ 13 og 14. Det ble videre påpekt at banken tilsynelatende har flere kunder med lignende komplekse eierstrukturer, hvor det kan eksistere personer som på annen måte utøver kontroll, og hvor den iboende risikoen for hvitvasking anses som høy. Finanstilsynet minnet om at det er banken selv som sitter med det endelige ansvaret for etterlevelse av kravene i hvitvaskingsregelverket. Dersom det eksisterer forhold ved kunden eller innhentet dokumentasjon som tilsier at den er utilstrekkelig, feilaktig eller på annen måte mangelfull, må den rapporteringspliktige foreta egnede kundetiltak.

Finanstilsynet merker seg fra styrets svar at det er innhentet informasjon om ledende personer og reelle rettighetshavere fra forvalter. Det kommenteres videre at banken vil ha innsikt i mandater og retningslinjer for forvaltning for å kunne avdekke spesielle forhold eller rettighetshavere, og at banken i mangel av offentlige andelsregistre for fond, måtte innhente erklæring fra forvalter. Imidlertid påpeker Finanstilsynet at i innhentet erklæring fra forvalter, oppgir forvalteren selv at tilsynelatende eksisterer en person som direkte eller indirekte kontrollerer mer enn 10 %, samt har en direkte eller indirekte *interesse* i fondet. Vedkommende er sammen med en annen person også administrerende medlem og grunnlegger av forvalteren. Finanstilsynet har ikke blitt forelagt dokumentasjon som viser gjennomførte vurderinger, videre undersøkelser av eventuelle grupperinger, mandater eller innflytelsesforhold, heller ikke annen dokumentasjon som underbygger påstanden om at det ikke eksisterer reelle rettighetshavere som på annen måte utøver kontroll i strukturen, jf. § 14.

Styret skriver videre at det utenlandske fondet er omsatt i et regulert marked innenfor EØS, og at det derfor er unntatt kartlegging av reelle rettighetshavere jf. § 14 (2). Finanstilsynet bemerker at denne typen fond ikke nødvendigvis er tilgjengelig for allmennheten og kan derfor ha eiere som utøver kontroll. Unntaket er følgelig ikke nødvendigvis anvendelig. Finanstilsynet er ikke presentert med dokumentasjon som underbygger dette, og minner om at banken må dokumentere hvilke konkrete vurderinger og kartlegginger som er gjennomført og legges til grunn, dersom unntaket benyttes.

Avslutningsvis pekte Finanstilsynet i den foreløpige rapporten på at manglene avdekket i etterlevelsen må ses i sammenheng med manglene i bankens risikovurdering og den generelle forståelsen av risiko tilknyttet egen virksomhet, herunder utførelsen av tilstrekkelige og

risikobaserte kundetiltak. Styret skriver i sitt svar at de vurderer bankens kompetanse som tilfredsstillende hva gjelder regelverk og risikoeksponering, men at dokumentasjon på flere områder kan bli bedre. Derimot skriver de at dette må betegnes som svakheter og ikke mangler i etterlevelse. Styret ser alvorlig på Finanstilsynets merknader, og det vises til iverksatte tiltak med høy prioritering og kommuniserte tidsfrister. Imidlertid fastholder Finanstilsynet sin vurdering, og forventer at manglene avdekket ved det stedlige tilsynet snarest blir rettet i henhold til gitte kommentarer i denne rapporten.

For Finanstilsynet

Linda Støle Hårstad
seksjonssjef

Ulv E. Aasland
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevne signaturer.